

Elwira J. Kryńska

ORCID: 0000-0001-6181-2414

DOI: 10.15290/dhmgz.01.2021.02

Humanistyczny szacunek dla człowieka i jego rozwoju w badaniach białostockich historyków wychowania

Humanistic respect for humans and their development in the research of historians of education from Białystok

STRESZCZENIE: Katedra/Zakład Historii Wychowania Wydziału Nauk o Edukacji w 2020 roku obchodził Jubileusz 40-lecia istnienia. Zakład Historii Wychowania został utworzony dzięki staraniom Profesora Franciszka Januszka 1 marca 1980 roku. Od chwili powstania Zakład systematycznie rozwija się kadrowo i poszerza zakres poszukiwań badawczych. Pierwsze badania podejmowane przez Pracowników Zakładu dotyczyły: tajnego nauczania na Białostocczyźnie w czasie II wojny światowej, wykorzystania czasu wolnego przez dzieci i młodzież, zagadnień resocjalizacji oraz efektywności kształcenia wiejskich szkół gminnych. Od 2002 roku, od momentu objęcia funkcji Kierownika Zakładu Historii Wychowania przez Profesor Elwirę Jolantę Kryńską, zamierzenia naukowe Zakładu mieszczą się w kręgu historii wychowania i dotyczą dziejów myśli pedagogicznej, zwłaszcza XX wieku oraz genezy i rozwoju instytucji oświatowych. Obejmują zagadnienia związane z oświatą szkolną i pozaszkolną, szkolnictwem prywatnym i oświatą mniejszości narodowych, aktywnością nauczycieli oraz kryształizowaniem się społecznej świadomości i rozwoju kultury Polski niepodległej; niezłomną walką przeciwko degradacji umysłowej i kulturalnej młodego pokolenia Polaków oraz poniesionymi stratami osobowymi i materialnymi w latach II wojny światowej, a także indoktrynacją i przeciwstawianiem się ideologizacji życia społecznego w okresie budowy „państwa socjalistycznego” i „nowego człowieka”. Wymiernym efektem realizowanych zainteresowań badawczych jest

pokażna liczba publikacji naukowych oraz konferencji zorganizowanych przez Pracowników Zakładu/Katedry. W 2013 roku w uznaniu dokonań naukowo-dydaktycznych i awansu zawodowego Pracowników, Zakład Historii Wychowania zyskał rangę Katedry.

SŁOWA KLUCZOWE: jubileusz, Katedra Historii Wychowania, rozwój, badania

ABSTRACT: In 2020, the Chair / Department of the History of Education of the Faculty of Education celebrated its 40th anniversary. The Department of the History of Education was established thanks to the efforts of Professor Franciszek Januszek on March 1, 1980. Since its inception, the Department has been systematically developing its staff and expanding the scope of its research. The first research undertaken by the employees of the Department concerned: secret education in the Białystok region during World War II, the use of free time by children and youth, issues of rehabilitation and the effectiveness of education in rural schools. Since 2002, i.e. from the moment when professor Elwira Jolanta Kryńska became the head of the Department of the History of Education, the scientific ambitions of the Department have revolved around history of education and history of pedagogical thought, especially in the 20th century, as well as the genesis and development of educational institutions. They cover issues related to: school and extracurricular education, private education and education of national minorities, teacher activity, the crystallization of social awareness and the development of the culture of independent Poland, the steadfast struggle against the intellectual and cultural degradation of the young generation of Poles and the personal and material losses suffered during World War II, as well as indoctrination and opposition to the ideologization of social life in the period of building the “socialist state” and the “new man”. The measurable effect of these research interests is a considerable number of scientific publications (books and articles) and conferences organized by the employees of the Department. In 2013, in recognition of the scientific and didactic achievements and professional advancement of employees, the above mentioned entity gained the rank of Department.

KEYWORDS: jubilee, Department of the History of Education, development, research

*Pracuj rzetelnie, bo z owoców twojej pracy korzystają inni,
jak Ty korzystasz z pracy drugih.*

Kardynał Stefan Wyszyński

Powołanie Zakładu Historii Wychowania i jego twórca

Respektując przywołaną myśl kard. Stefana Wyszyńskiego Pracownicy Katedry Historii Wychowania pracowali niestrudzenie, by z owoców naszych mogli też korzystać inni, aż dotrwaliśmy do Jubileuszu 40-lecia istnienia Katedry/Zakładu Historii Wychowania działającej w strukturze Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku. Ze względu na pandemię wywołaną przez koronawirusa SARS-CoV-2 obchody jubileuszowe odbyły się w maju 2021 roku, tj. rok później niż to wynika z terminu powołania Zakładu Historii Wychowania.

W ramach obecnie funkcjonującej Katedry Historii i Teorii Wychowania działa Zakład Historii Wychowania oraz Zakład Teorii Wychowania i Antropologii Pedagogicznej. Do rozszerzenia struktury Katedry Historii Wychowania i jej wzmocnienia doszło w październiku 2019 roku, kiedy to zgodnie z Ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, nastąpiła zmiana nazwy Wydziału Pedagogiki i Psychologii na Wydział Nauk o Edukacji i dokonano jego reorganizacji.

W składzie osobowym Zakładu Historii Wychowania funkcjonującego w strukturze Katedry Historii i Teorii Wychowania są: prof. UwB, dr hab. Urszula Wróblewska, dr Joanna Dąbrowska, dr Łukasz Kalisz i dr Agnieszka Suplicka. Zaszczyc kierowania tym wspianym zespołem historyków wychowania, przypadł piszącej te słowa (prof. dr hab. Elwirze J. Kryńskiej), która równocześnie pełni funkcję Kierownika Katedry Historii i Teorii Wychowania. Dziękuję moim Młodym Kolegom za inspiracje i mobilizację do pracy, za zaufanie i wiarę w słuszność kreowanych kierunków badań, ale przede wszystkim dziękuję za wspólnotę i trwałą więź, którą udało się nam stworzyć – „są moją zawodową rodziną”.

Z Katedrą i Zakładem Historii Wychowania od wielu lat współpracuje dr Agata Samsel (bibliotekoznawca; historyk; dr nauk humanistycznych w dziedzinie pedagogiki – promotor prof. Elwira J. Kryńska; zatrudniona na stanowisku kustosa w Bibliotece Pedagogicznej Uniwersytetu w Białymstoku) oraz dr Artur Konopacki – historyk, do 2018 roku zatrudniony w Katedrze Historii Wychowania, obecnie pracownik Wydziału Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku.

Natomiast w składzie Zakładu Teorii Wychowania i Antropologii Pedagogicznej oprócz prof. dr. hab. Andrzeja Harbatskiego – Kierownika Zakładu, pracują: dr hab. Anna Józefowicz, dr Lidia Dakowicz, mgr Magda Kusiuk i mgr Sylwia Romanowska-Jonio.

Zakład Historii Wychowania został utworzony dzięki staraniom prof. UwB, dr hab. Franciszka Januszka 1 marca 1980 roku, który był też organizatorem i pierwszym Dziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii oraz Prorektorem UW ds. Filii w Białymstoku. Wraz z powołaniem Zakładu Profesor Franciszek Januszek objął funkcję Kierownika i pełnił ją ponad 12 lat.

Profesor Franciszek Januszek był cenionym pedagogiem i historykiem wychowania, należał do pokolenia „Kolumbów” i przeżył typową dla tego pokolenia drogę życiową, na którą złożyły się: przerwana wojną nauka w gimnazjum, represje w okresie okupacji, konspiracja w Armii Krajowej, kontynuacja przerwanej nauki po wojnie. Stąd też pracę naukową rozpoczął stosunkowo późno, mimo to Jego dorobek naukowy jest doniosły. Profesor Franciszek Januszek prowadził pionierskie badania dotyczące tajnego nauczania, martyrologii nauczycieli i działalności ZNP na Białostocczyźnie. Były to badania wyjątkowo ważne, bowiem Białostocczyzna w czasie II wojny światowej przeszła inne koleje losu niż pozostałe ziemie Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej.

Specyfika warunków organizacji podziemnego szkolnictwa, męczeństwo nauczycieli i praca działaczy związkowych nie były szerzej uwzględniane w publikacjach centralnych, gdyż brakowało materiałów. Natomiast Profesor F. Januszek podjął żmudne badania, weryfikował dokumenty, zgromadził bogaty materiał dowodowy.

Najważniejszym Jego osiągnięciem naukowym jest książka za tytułowana – *Jawne i tajne szkoły polskie w województwie białostockim w latach II wojny światowej* (Białystok 1975) oraz wydana w 1985 roku *Martyrologia nauczycieli polskich na Białostocczyźnie w latach 1939 i 1941–1944*.

Profesor Januszek reprezentował Wydział na wielu konferencjach i sympozjach naukowych, zarówno krajowych jak i zagranicznych.

Równie znakomicie Uczony wywiązywał się z obowiązków dydaktycznych. Jako nauczyciel akademicki cieszył się uznaniem i poważaniem studentów.

Jak pamiętam [wspomina E.J. Kryńska], nierzadko brakowało wolnych miejsc w sali wykładowej, gdzie odbywał się wykład Profesora. Zajęcia były prowadzone z pasją i wielkim zaangażowaniem. Widać było, że to, o czym mówił Profesor, żywo go interesowało. A przy tym urozmaicał prelekcję anegdotą, dowcipem, żartem”. Wypromował ponad 200 dyplomantów i magistrantów. Założył i był opiekunem Koła Naukowego Młodych Historyków Wychowania. Aktywnie też uczestniczył w pracach: Związku Nauczycielstwa Polskiego, Białostockiego Towarzystwa Naukowego, Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Związku Byłych Żołnierzy Armii Krajowej.

Wspominam Pana Profesora Januszka ze szczególną atencją, ponieważ jako Kierownik Zakładu był moim bezpośrednim zwierzchnikiem, był też promotorem mojej pracy magisterskiej, ale przede wszystkim był Mistrzem, który zaraził mnie miłością do naszej Alma Mater.

Pracownia Historii Wychowania im. Franciszka Januszka, 22 V 2003

W środku żona Profesora,
Zenobia Januszek

Awans zawodowy Pracowników Zakładu/Katedry Historii Wychowania

Promocja doktorska: dr Agnieszka Suplička, dr Urszula Wnóblewska, dr Agata Samsel –
promotor: Elwira Kryńska, 1.12. 2010 r.

Dr Joanna Dąbrowska –
promotor: prof. Kalina Bartricka, 6.04.2005

Dr Łukasz Kalisz –
promotor: Elwira Kryńska, 21.02.2019 r.

Promocja habilitacyjna dr hab. Urszuli Wnóblewskiej,
23.10.2017 r.

Promocja profesorska –
prof. Elwira Kryńska – 17.06.2013 r.

Profesor Franciszek Januszek za pracę zawodową i społeczną został wyróżniony wieloma odznaczeniami państwowymi i społecznymi. Wśród ważniejszych nagród wymienić należy: nagrody Ministra Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki za pracę doktorską (1973) i za osiągnięcia w dziedzinie badań naukowych (1978), nagrody wojewody biłostockiego (za pracę doktorską – 1974 i za pracę habilitacyjną – 1979) oraz nagrody Rektora UW, a także Prorektora ds. Filii za osiągnięcia naukowe, społeczne i dydaktyczno-wychowawcze przyznane w latach 1978-1986. Oprócz tego F. Januszek uhonorowano licznymi odznaczeniami państwowymi i resortowymi między innymi: Zasłużony Nauczyciel

ciel (1983), Krzyż Oficerski OOP (1988), Krzyż Kawalerski OOP (1977), Krzyż Partyzancki (1959), Złoty Krzyż Zasługi (1961), Medal KEN (1978), Odznaka Grunwaldu (1958), Złota Odznaka Zasłużony Białostoczczyźnie (1980) i inne.

W dowód uznania Jego dokonań naukowych, dydaktyczno-wychowawczych i strukturalno-organizacyjnych, 22 maja 2003 roku, dzięki staraniom Pracowników Zakładu Historii Wychowania doszło do powołania Pracowni Historii Wychowania im. Franciszka Januszka.

Rozwój i inicjatywy badawcze białostockiej szkoły historii wychowania

Od 2002 roku Zakładem i Katedrą Historii Wychowania kieruje prof. dr hab. Elwira J. Kryńska. W 2013 roku w uznaniu dokonań naukowo-badawczych Pracowników Zakładu Historii Wychowania i ich awansu zawodowego, w tym uzyskania stopni naukowych doktora, doktora habilitowanego i tytułu naukowego profesora [E.J. Kryńska, 2013], Zakład Historii Wychowania został podwyższony do rangi Katedry.

Wymiernym efektem wielkiego zaangażowania w pracę naukową, dydaktyczną i organizacyjną Zespołu są liczne inicjatywy badawcze posiadające wymiar interdyscyplinarny i wielowątkowy, prezentowane w pracach zwartych i na łamach punktowanych czasopism krajowych i zagranicznych oraz ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych, w tym organizowanych przez Katedrę Historii Wychowania wraz z wystawami naukowo-dydaktycznymi.

O rozwoju Kadry świadczy również liczba, podjętych różnych inicjatyw naukowych, grantów naukowo-badawczych realizowanych przez pracowników, w tym grantów promotorskich, jak i Narodowego Centrum Nauki. Obecnie Pracownicy Katedry Historii Wychowania uczestniczą w Grancie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki – *Słowniki biograficzne uczonych polskich*.

Białostoccy historycy wychowania zajmują się też upowszechnianiem i promowaniem nauki w szerokich kręgach społeczeństwa. Promujemy nasze dokonania naukowe w mediach i w codziennej prasie ogólnopolskiej i regionalnej.

Pracownicy Katedry Historii Wychowania angażują się w liczne zadania pozaakademickie w postaci pracy na rzecz różnego typu organizacji i stowarzyszeń.

Augustów, 26–27 V 2003

Funkcja społeczna prywatnych szkół średnich
w Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918–1939)

Ze względu na ograniczone ramy publikacji nie sposób omówić wszystkich inicjatyw podjętych przez Pracowników Katedry Historii Wychowania. Należy jednak przypomnieć te, które zostały zrealizowane przy współudziale Kolegów – ekspertów różnych ośrodków naukowych – ich zaangażowanie i obecność w organizowanych debatach naukowych zdecydowała o randze realizowanych projektów.

Przykładowo w roku akademickim 2003/2004 Zakład Historii Wychowania zorganizował w Augustowie Ogólnopolską Konferencję Naukową dotyczącą „Funkcji społecznej prywatnych szkół średnich w Drugiej Rzeczypospolitej”. Pod tym samym tytułem ukazała się też

książka¹, w której zamieszczono artykuły prezentujące całokształt funkcjonowania szkół niepublicznych w okresie międzywojennym, tj.: opis polityki oświatowej władz szkolnych wobec szkolnictwa prywatnego, szkolnictwo prywatne w różnych regionach ówczesnej Polski, szkoły prywatne we wspomnieniach i pamiątkach, wybrane średnie szkoły prywatne i zakłady wychowawcze w Drugiej Rzeczypospolitej oraz współczesne szkolnictwo niepubliczne.

W roku akademickim 2003/2004 zorganizowano też sesję naukową: „Terror i konspiracja. Szkoła wobec indoktrynacji komunistycznej 1945–1956”², oprócz tego przy współpracy Fundacji Pomocy Młodocianym Więźniom Politycznym lat 1944–1956 „Jaworzniacy” zorganizowaliśmy wystawę – „Zbrodnie w majestacie prawa 1945–1956”.

Wystawa jest oskarżeniem totalitarnego systemu komunistycznego, stanowi bowiem egzemplifikację działania aparatu represji stworzonego przez członków najwyższych władz partyjnych i Ministerstwo Bezpieczeństwa, tajnej policji, prokuratorów i sędziów wojskowego aparatu sprawiedliwości.

Zarówno konferencja, jak i wystawa były inicjatywą – Katedry Historii Wychowania i Fundacji Pomocy Młodocianym Więźniom Politycznym lat 1944–1956 „Jaworzniacy”. Przedsięwzięcia te stały się początkiem współpracy, która trwa do chwili obecnej.

Oprócz tego Katedra nawiązała współpracę ze Stowarzyszeniem Kobiet Więźniów Politycznych, zwanym od 1992 roku – „Środowiskiem Fordonianek”. W naszym środowisku akademickim, najbardziej rozpoznawalną „Fordonianką” była uczestniczka walk o niepodległość – Prof. dr hab. Barbara Otwinowska, która podczas naszych debat nieraz składała hołd kobietom-żołnierzom polskiej sprawy, uczestniczkom „drugiej konspiracji” i tej „trzeciej więziennej”, bez wątplenia najtrudniejszej, a dla wielu najdłuższej³. To Profesor Otwinowska wraz z Teresą Drzał starała się „Zawołać [je] po imieniu”⁴.

¹ E.J. Kryńska (red.), *Funkcja prywatnych szkół średnich w Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918–1939)*, Białystok 2004. Publikacja ta została dofinansowana przez Ministerstwo Nauki i Informatyzacji OGT – 71.

² Eadem (red.), *Terror i konspiracja. Młodzież wobec indoktrynacji komunistycznej 1945–1956*, Białystok 2004.

³ E.J. Kryńska, *Skazane za patriotyzm. „Druga konspiracja” na Białostocczyźnie 1945–1956*, Białystok 2012, s. 19.

⁴ *Zawołać po imieniu. Księga kobiet – Więźniów Politycznych 1944–1958*, zebrały i oprac. B. Otwinowska, T. Drzał, Nadarzyn 1999, t. 1; t. 2, Pruszków 2003.

W maju 2003 roku ukazała się praca współautorska Elwiry J. Kryńskiej i Stanisława W. Mauersberga – *Indoktrynacja młodzieży szkolnej w Polsce w latach 1945–1956*, wydana przez Trans Humanę w Białymstoku. Była to współpraca zainicjowana przez Profesora S. Mauersberga – wybitnego i cenionego historyka wychowania, pod którego opieką autorka niniejszego rozdziału doskonalila swój warsztat pracy naukowej. Profesor Mauersberg „był moim promotorem pracy doktorskiej i opiekunem naukowym, który rozbudził

pasję badawczą, był wspaniałym Mistrzem Naukowym, szlachetnym Człowiekiem i Przyjacielem, który nauczył mnie wytrwałości w dążeniu do prawdy”. Wydział I Nauk Społecznych PAN na posiedzeniu plenarnym 21 listopada 2006 przyznał Autorom książki *Indoktrynacja młodzieży szkolnej w Polsce w latach 1945–1956* Nagrodę Naukową w dziedzinie pedagogiki im. Władysława Spasowskiego.

Kolejnym przedsięwzięciem naukowym białostockich historyków wychowania była konferencja poświęcona etosowi wychowania w dziejach narodu polskiego, zorganizowana w Augustowie w maju 2005 roku. Efektem tej konferencji są dwie prace zbiorowe pod redakcją E.J. Kryńskiej, wydane w 2006. Pierwsza została zatytułowana *Sta-*

*ropolski etos wychowania*⁵, w której poddano analizie wzory i ideały wychowawcze wskazujące na udział Polski w kulturze europejskiej oraz mające uniwersalne znaczenie etosu polskiego, z uwzględnieniem naszej odrębności kulturowej i trwałych wartości minionej przeszłości.

Druga zbiorowa monografia – *Ideały wychowania i wzory osobowe narodu polskiego w XIX i XX wieku*, t. 1 i 2⁶ przedstawia ideały wychowania i wzory osobowe narodu polskiego w XIX i XX wieku, które były w przeszłości i mogą stanowić także dziś wzór wychowawczy godny naśladowania. Na przykład romantyka – powstańca, pozytywisty, bojownika o wolność, etos „państwowca” w niepodległej Polsce, jak też konspiratora z czasów okupacji, buntownika przeciw komunizmowi i orędownika społeczeństwa obywatelskiego. Łącznie w 1 i 2 tomie opracowano około 30 indywidualnych charakterystyk wybitnych postaci historycznych i literackich, które być może rozbudzą zainteresowania historią ojczystą i będą stanowić wzór wychowawczy.

Natomiast w 2006 roku Zakład Historii Wychowania był organizatorem sesji naukowej – „Wychowanie – ale jakie?”

W czasie trzydniowej debaty nad wychowaniem podjęto próbę spojrzenia na problematykę wychowania w kontekście teoretycznych podstaw, badań empirycznych oraz implikacji praktycznych. Sformułowane wówczas ważne z punktu widzenia pedagogicznego, społecznego i praktyki wychowawczej – pytania – problemy do dalszej analizy, badań i eksploracji praktycznych, zostały zawarte w pracy zbiorowej, powstałej przy współpracy z Katedrą Teologii Katolickiej UwB, opublikowanej w 2007 roku⁷.

Również we wrześniu 2007 roku Pracownicy Zakładu Historii Wychowania zorganizowali ogólnopolską debatę na temat wychowania patriotycznego (tradycja i współczesność). Spotkanie to było połączone z Jubileuszem XXX-lecia Wydziału Pedagogiki i Psychologii. Dzięki temu doszło do realizacji wspólnego projektu – pracy zbiorowej wydanej pod redakcją: E.J. Kryńskiej, J. Dąbrowskiej, A. Szarkowskiej, U. Wróblewskiej, zatytułowanej – *Patriotyzm a wychowanie*. Podjęto w niej refleksję nad patriotyzmem, co w dobie globalizacji nie jest

⁵ E.J. Kryńska (red.), *Staropolski etos wychowania*, Białystok 2006.

⁶ Eadem (red.), *Ideały wychowania i wzory osobowe narodu polskiego w XIX i XX wieku*, t. 1, Białystok 2006; Eadem (red.), *Ideały wychowania i wzory osobowe narodu polskiego w XIX i XX wieku*, t. 2, Białystok 2006.

⁷ E.J. Kryńska, A. Skreczko (red.), *Wychowanie – ale jakie?*, Białystok 2007.

sprawą bagatelną, zwłaszcza że każda forma tożsamości ma złożony charakter, albowiem każda jednostka w sposób dynamiczny określa się w stosunku do innej, innych i wielu grup przynależności. Odkrywanie tej przynależności, wykraczającej poza mniej lub bardziej ograniczone grupy, jakie tworzą rodzina i wspólnota lokalna, czy wspólnota narodowa były również przedmiotem analiz. Być może dzięki temu książka przyczynia się do wzbogacenia polskiej historiografii dotyczącej wychowania patriotycznego i trafia nie tylko do historyków wychowania, ale również do młodzieży i wychowawców młodego pokolenia Polaków i służy wszystkim jako swoistego rodzaju drogowskaz w identyfikacji z narodową kulturą i tradycją.

Dziecko w historii...

Cel: ukazanie przemian dzieciństwa, analiza teorii i praktyki pedagogicznej realizowanej na gruncie polskim

Konferencje naukowe:

- *Dziecko w historii – studium karczakowskie*, 13-14 IX 2012, Białystok
- *Dziecko w historii – w 1050. rocznicę Chrztu Polski*, 12-13 IX 2016, Supraśl
- *Idee szacunku dla dziecka, dla jego wzrostu niezależnie od przynależności do grupy wyznaniowej czy narodowej*

Uczestnicy konferencji „Dziecko i w historii – w 1050. rocznicę Chrztu Polski”, Supraśl 2016

Problematyka patriotyzmu i wychowania była kontynuowana w czasie kolejnych konferencji odbywających się pod hasłem – „Kobieta i patriotyzm”⁸ organizowanych w latach 2010–2014. Tym razem ograniczono ten dyskurs wyłącznie do kobiet, ponieważ w dotychczasowych rozważaniach i analizach badawczych tej kwestii poświęcano niewystarczająco dużo uwagi, tymczasem rola kobiety w budowaniu postawy odpowiedzialności za naród i państwo jest fundamentalna. Patriotyzm, jak wiadomo, to – miłość ojczyzny i przywiązanie do swojego narodu. Przy czym siła identyfikacji z własnym narodem jest przede wszystkim efektem wychowania patriotycznego prowadzonego w rodzinie, szczególnie przez matkę, która nie tylko odpowiada za oblicze ogniska domowego, ale i kreowane postawy społeczne.

Najbardziej znaczącą inicjatywą, działającą od 2013 roku Katedry Historii Wychowania, zrealizowaną podczas IX Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego, odbywającego się w Białymstoku w dniach 21-23 września 2016 roku, pod hasłem: „Ku życiu wartościowemu”, była sekcja – „Temporalny wymiar życia wartościowego” oraz zorganizowane przez nasz Zespół wystawy:

- Zakład Naukowo-Dydaktyczny Ojców Jezuitów w Chyrowie,
- Portrety i rzeźby więźniarek Fordonu i Bojanowa z lat 1944–1956, autorstwa Józefiny Szkółki – malarki i rzeźbiarki.

Należy też wspomnieć o cyklicznych konferencjach naukowych odbywających się pod hasłem: „(R)ewolucja macierzyństwa” – 2015; „(R)ewolucja ojcostwa” – 2017, „(R)ewolucja narzeczeństwa” – 2019, jak też sesjach naukowych – „Otoczmy Troską Życie”, które cieszyły się olbrzymim zainteresowaniem, również studentów. Były one organizowane przy współpracy z Akademickim Kołem Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży przy Uniwersytecie w Białymstoku, którego kierownikiem naukowym jest dr Łukasz Kalisz, a także Katedry Historii Wychowania Wydziału Nauk o Edukacji UwB oraz Katolickiego Stowarzyszenia Civitas Christiana.

Natomiast Naukowe Koło Historii Wychowania prowadzone przez dr Agnieszką Suplicką było organizatorem cyklu sesji naukowych

---

⁸ Pod tym hasłem ukazały się dwie monografie: E.J. Kryńska, Ł. Kalisz, A. Kopacki (red.), *Kobieta a patriotyzm. Konteksty historyczno-pedagogiczne XVI–XX wieku*, Białystok 2012; E.J. Kryńska, A. Szarkowska, U. Wróblewska (red.), *Kobieta a patriotyzm. Konteksty historyczno-pedagogiczne XX–XXI wieku*, Białystok 2012.

odbywających się pod hasłem – „Kartka z kalendarza”, między innymi: „Dzień nauczyciela sprzed lat”, „Niepodległa czy uległa?”, „Ku wolności”, „Dziecko w przeszłości i teraźniejszości – prawa i zagrożenia”, „143 historie z życia ułana”. Studenci pod kierunkiem dr A. Suplickiej byli organizatorami wystaw: „Zbrodnie w majestacie prawa 1944–1956”, „Białostockie szkoły dawniej i dziś”, „Herby województwa podlaskiego”, „Śladami kresowych wspomnień”. Poza tym uczestniczyli w konferencjach naukowych, głosząc referaty przygotowane pod kierunkiem dr Suplickiej: „Klasy autorskie w teorii i praktyce”, „Komu potrzebna jest przeszłość?”, „Idealizm wychowania wczoraj i dziś”, „Człowiek wobec czasu i przestrzeni”, „Kariera edukacyjna kobiet w XIX i na początku XX wieku”.

Koło Naukowe kierowane przez dr A. Suplicką brało też udział w „Konturach dialogu”, Podlaskim Festiwalu Nauki i Sztuki.

Konferencje, które na trwałe wpisały się do polskiej pedagogiki i historii wychowania z uwagi na wysokie walory naukowe i znakomite grono prelegentów, inauguruje hasło *Dziecko w historii...* Są to spotkania cykliczne.

Prowadzona aktywność naukowo-badawcza jak i dydaktyczno-organizacyjna znajduje uznanie środowiska akademickiego oraz władz Uczelni o czym świadczą otrzymywane przez Pracowników Katedry Historii Wychowania wyróżnienia, nagrody i odznaczenia honorowe – orderery, krzyże i medale.

Mimo pandemii, nasza aktywność naukowo-dydaktyczna i organizacyjna wciąż jest intensywna, z niezmienną determinacją dążymy do inspirujących spotkań z uznanymi i cenionymi ekspertami w kraju i poza granicami Polski, poszerzamy grono badaczy zainteresowanych problematyką historyczno-pedagogiczną charakterystyczną dla środowiska białostockich historyków wychowania i tworzymy silny zespół badawczy gotowy do podejmowania nowych wyzwań naukowych w wymiarze ogólnokrajowym i międzynarodowym.

Przedstawione dokonania naukowo-badawcze i dydaktyczne nie byłyby możliwe do osiągnięcia bez zaangażowania pracowników naukowych wspierających nas w podejmowanych inicjatywach badawczych oraz władz Uczelni i Wydziału Nauk o Edukacji UwB.

Najpiękniej dziękujemy za 40 lat wspólnej przygody poznania i tworzenia czegoś „nowego”. Dziękujemy za możliwość współdziałania w dochodzeniu do prawdy i głębszego zrozumienia świata. Bez tego dialogu, spotkań i bliskich więzi nasz rozwój naukowy nie byłby tak

intensywny. Wszystkim Państwu, którzy przyczynili się do naszego rozwoju duchowego i naukowego serdecznie dziękujemy.

Nowe kierunki i perspektywy badań białostockich historyków wychowania

Zainicjowane przez Profesora Januszka badania dotyczące tajnego nauczania na Białostocczyźnie w czasie II wojny światowej, martyrologii nauczycieli oraz współpraca ze Związkiem Nauczycielstwa Polskiego są kontynuowane. Profesor ma swoich naśladowców. Wciąż jednak Pracownicy Katedry Historii Wychowania powiększają obszar zainteresowań badawczych i podejmują rozległe inicjatywy naukowe.

Stąd też Katedra Historii Wychowania jako jednostka organizacyjna Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku prowadzi działania będące integralną częścią badań naukowych Wydziału, który jest w północno-wschodniej Polsce ośrodkiem międzynarodowych badań porównawczych związanych z Polskim Pograniczem, kształcącym w duchu przenikania i uzupełniania się kultur graniczących ze sobą regionów, uczącym dialogu, uznania i kultywowania tradycji.

Generalnie, prace badawcze Katedry Historii Wychowania mieszczą się w kręgu historii wychowania i pedagogiki społecznej.

Dzięki pasji poznawczej Pracowników Katedry, ich krytycznej postawie wobec wątpliwych twierdzeń i teorii, a także stałemu konfrontowaniu spetryfikowanych faktów i poglądów z dotąd niewyzyskanymi materiałami źródłowymi – przyczyniają się do wzbogacenia wiedzy, z zachowaniem bezstronności i obiektywizmu naukowego, a nierzadko wypełniają lukę w dotychczasowych badaniach historyczno-oświatowych i społecznych. Z wielką dbałością o rzetelność badawczą podejmują analizy dotyczące etosu wychowawczego w dziejach narodu polskiego (od X do XX wieku), edukacji kobiet w XIX stuleciu, kierunków wychowania i rozwoju szkolnictwa w Drugiej Rzeczypospolitej ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa prywatnego i oświaty mniejszości narodowych, inicjatywy promujące godność człowieka, związane z krystalizowaniem się społecznej świadomości i rozwoju kultury Polski niepodległej oraz niezłomną walką przeciwko degradacji umysłowej i kulturalnej młodego pokolenia Polaków.

Białostoccy historycy wychowania znani są jako specjaliści „nasycający wiedzę wynikami” z zakresu pedagogiki i oświaty będącej „m.in. na usługach PRL-owskiego reżimu”. Cenione są też pionierskie opracowania dokumentujące walkę z ideologizacją życia społecznego, prowadzoną przez młodzież szkolną „drugiej konspiracji” i Żołnierzy Wyklętych – mężczyźni i kobiety, które wykazały przykładowe umiłowanie własnego kraju i przyczyniły się do jego umocnienia oraz zapewnienia bezpieczeństwa i godziwej egzystencji Polaków.

Przyjmując w badaniach ścisłą zależność form życia politycznego narodu, jego charakteru jako swoistej zbiorowości, Pracownicy Katedry Historii Wychowania podejmują też unikatowe badania z zakresu szkolnictwa na ziemiach Polski Północno-Wschodniej w okresie zaborów. Poza tym niewyczerpanym źródłem inspiracji badawczych są polskie tradycje oświatowe oraz ideały i wzory osobowe ważne dla zachowania dziedzictwa narodowego. Szczególnie rozległe inicjatywy naukowe związane są z analizą myśli pedagogicznej i rozwojem oświaty w Drugiej Rzeczypospolitej, jak też dotyczące ideałów i wzorów osobowych ważnych dla zachowania dziedzictwa narodowego. Taka refleksja jest skutecznym sposobem kształtowania własnej tożsamości i przeciwstawienia się unifikacji kulturowej.

W kręgu zainteresowań badawczych naszego zespołu historyków wychowania znajdują się też zagadnienia dotyczące: dziejów oświaty w regionie, historii instytucji dobroczynnych, systemu prewencyjnego ks. Jana Bosko i działalności edukacyjnej Towarzystwa Salezjańskiego. Badania historyczno-pedagogiczne w regionie uwzględniają jego specyfikę, stąd też podejmowane są między innymi kwestie etniczne, religijne, narodowe i kulturowe mniejszości białoruskiej, karaimejskiej, tatarskiej, ukraińskiej i żydowskiej.

Pracownicy Katedry Historii Wychowania stale poszerzają obszar swoich zainteresowań badawczych. Nowe pola poszukiwań naukowych dotyczą analizy biograficznej historyków wychowania, pedagogów i świadków historii, a także kultury edukacji akademickiej.

Prowadzimy badania terenowe, kwerendy zagraniczne na Białorusi (w Brześciu, Pińsku, Grodnie), na Litwie (w Wilnie), w Centralnym Rosyjskim Archiwum Historycznym w Sankt Petersburgu, a także Bibliotheque Nationale de France i w Bibliotece Polskiej w Paryżu oraz Instytucie i Muzeum gen. Sikorskiego w Londynie.

I tak na przykład prof. UwB, dr hab. Urszula Wróblewska koncentruje się na tematyce związanej z działalnością kulturalno-oświato-

wą Karaimów w Drugiej Rzeczypospolitej, która stanowi jej dorobek habilitacyjny. W kręgu zainteresowań naukowych oprócz oświaty mniejszości pochodzenia tureckiego (tatarskiej i karaimejskiej) tego okres, znajdują się: działalność Polskiego Komitetu Opieki nad Dzieckiem, dzieciństwo w kontekście sytuacji oświatowej i społecznej XX wieku, przemiany uroczystości szkolnych, edukacja muzealna.

Zainteresowania naukowe dr Joanny Dąbrowskiej koncentrują się wokół tematyki związanej z dziejami rodziny polskiej jako środowiska wychowawczego i problemami edukacji kobiet w XIX wieku. Badaczka przeprowadziła pogłębione analizy dotyczące udziału kobiet w różnych sferach życia, ich działalności pedagogiczno-społecznej, formowania indywidualności intelektualnej na przykładzie Klementyny Hoffmanowej. Prowadzi też badania dotyczące środowiska pedagogów warszawskich w drugiej połowie XX wieku oraz utworzenia i funkcjonowania Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku w latach 1968–1997 oraz badania biograficzne, koncentrując się na życiu i dorobku naukowym prof. Ryszarda Wroczyńskiego jako historyka wychowania.

Zainteresowania naukowe dr Agnieszki Suplickiej koncentrują się wokół szkolnictwa XX wieku. Szczególnie interesuje się oświatą i wychowaniem w Drugiej Rzeczypospolitej, zwłaszcza szkolnictwem na Białostocczyźnie. W jej dorobku naukowym poświęconym dziejom oświaty i wychowania, szczególne miejsce zajmują publikacje dotyczące szkolnictwa prywatnego, szkół mniejszości żydowskiej, kształcenia nauczycieli oraz zagadnienia wychowania fizycznego.

Natomiast dr Łukasz Kalisz skupia się głównie na działalności wychowawczej oraz historii Towarzystwa św. Franciszka Salezego pracującego w oparciu o system prewencyjny ks. Jana Bosko. Prowadzi systematyczne kwerendy archiwalne i badania terenowe na Litwie i Białorusi, chroniąc pamięć o szkołach i instytucjach salezjańskich, które istniały w Drugiej Rzeczypospolitej i należały do Okręgu Szkolnego Wileńskiego. Dodatkowo zajmuje się polityką oświatową i socjalną państwa polskiego okresu międzywojennego, a także historią kształcenia teologicznego w Diecezji i Archidiecezji Białostockiej. Jego praca doktorska, zatytułowana: *Szkoły Salezjańskie w Okręgu Szkolnym Wileńskim w okresie II Rzeczypospolitej*, została wyróżniona na międzynarodowym konkursie naukowym ogłoszonym przez Zarząd Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy.

Generalnie, cechami wyróżniającymi badania Pracowników Katedry Historii Wychowania Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku, w porównaniu z ogólnopolskimi badaniami historyczno-pedagogicznymi, są: sprzyjające położenie geopolityczne, struktura etniczna, dostęp do źródeł archiwalnych wschodnich oraz luki badawcze w opracowaniach regionalnych.

Należy też podkreślić, że podstawą prowadzonych badań jest humanistyczny szacunek dla człowieka i jego rozwoju, zgodny z pryncypiami łacińskiej cywilizacji, opartej na pojęciach personalizmu i chrześcijańskiej koncepcji miłości. Uznajemy bowiem, że takie badania, a także wychowanie, które rodzi się z ducha miłości służy wsparciu jednostki w dążeniu do człowieczeństwa.